

**МІНІСТЕРСТВО ВНУТРІШНІХ СПРАВ УКРАЇНИ
ХАРКІВСЬКИЙ НАЦІОНАЛЬНИЙ УНІВЕРСИТЕТ
ВНУТРІШНІХ СПРАВ
КРЕМЕНЧУЦЬКИЙ ЛЬОТНИЙ КОЛЕДЖ**

Циклова комісія аеронавігації

РОБОЧА ПРОГРАМА

навчальної дисципліни
«Нормативно-правова і спеціальна підготовка пілотів до польотів на МПЛ:
повітряне законодавство»
обов'язкових компонент
освітньо-професійної програми першого (бакалаврського) рівня вищої освіти

Аеронавігація

Кременчук 2023

ЗАТВЕРДЖЕНО

Науково-методичною радою
Харківського національного
університету внутрішніх справ
Протокол від 30.08.2023 № 7

СХВАЛЕНО

Методичною радою Кременчуцького
льотного коледжу Харківського
національного університету
внутрішніх справ
Протокол від 28.08.2022 № 1

ПОГОДЖЕНО

Секцією Науково-методичної ради
ХНУВС з технічних дисциплін
Протокол від 29.08.2023 № 7

Розглянуто на засіданні циклової комісії аеронавігації протокол 28.08.2023 № 1.

Розробник:

Викладач циклової комісії аеронавігації, спеціаліст вищої категорії Журід В.І.

Рецензенти:

1. Професор циклової комісії аеронавігації, кандидат технічних наук, старший науковий співробітник, викладач-методист Тягній В.Г.
2. Професор циклової комісії авіаційного і радіоелектронного обладнання, к.т.н., спеціаліст вищої категорії Гаврилюк Ю.М.

1. Опис навчальної дисципліни

Найменування показників	Шифри та назви галузі знань, код та назва напрямку підготовки, спеціальності, освітньо-кваліфікаційний рівень	Характеристика навчальної дисципліни
Кількість кредитів ECTS – 1 Загальна кількість годин - 30 Кількість тем - 5	<u>27</u> <u>Транспорт</u> (шифр галузі) (назва галузі знань) <u>272</u> <u>Авіаційний транспорт</u> (код напрямку (назва напрямку підготовки або спеціальності) <u>бакалавр</u> (назва сво)	Навчальний курс <u>4</u> (номер) Семестр <u>8</u> (номер) Види контролю: екзамен (екзамен, залік)
Розподіл навчальної дисципліни за видами занять:		
Денна форма навчання		Заочна форма навчання
Лекції - <u>12</u> (години)	Лекції - <u>4</u> (години)	
Семінарські заняття - <u>0</u> (години)	Семінарські заняття - <u> </u> (години)	
Практичні заняття - <u>2</u> (години)	Практичні заняття - <u>2</u> (години)	
Лабораторні заняття - <u>-</u> (години)	Лабораторні заняття - <u>-</u> (години)	
Самостійна робота - <u>16</u> (години)	Самостійна робота - <u>30</u> (години)	
Індивідуальні завдання:		Індивідуальні завдання:
Курсова робота - <u>-</u> (кількість, № семестру)	Курсова робота - <u>-</u> (кількість, № семестру)	
Реферати - <u>2</u> <u>8</u> (кількість, № семестру)	Реферати - <u> </u> (кількість, № семестру)	

2. Мета та завдання навчальної дисципліни

Метою викладання навчальної

Завдання: Основними завданнями вивчення дисципліни «Нормативно-правова і спеціальна підготовка пілотів до польотів на МПЛ: повітряне законодавство»- є вивчення здобувачами освіти основних понять та нормативних актів, що мають безпосереднє відношення до використання державами повітряного простору з метою здійснення міжнародних повітряних сполучень і забезпечення їхньої безпеки:

1. Ознайомити здобувачів освіти з основними поняттями, принципами та джерелами міжнародного повітряного права;
2. Розглянути правовий режим повітряного простору;
3. Дослідити значення комерційних прав в міжнародному повітряному праві;
4. Розглянути проблеми боротьби з актами незаконного втручання в діяльність цивільної авіації;

5. Детальну увагу зосередити на правовому статусу повітряного судна та його екіпажу;
6. Звернути увагу на правові основи діяльності авіапідприємств;
7. Провести аналіз міжнародних правил польотів.

Міждисциплінарні зв'язки Навчальна дисципліна Нормативно-правова і спеціальна підготовка пілотів до польотів на МПЛ: повітряне законодавство займає ведуче місце в системі професійної підготовки пілота. Її вивчення дасть знання про основні положення міжнародного і національного повітряного права, про вимоги до кандидату на отримання свідоцтва пілота, про правила польотів в різних умовах. Вона базується на знаннях дисциплін : основи авіації та космонавтики, іноземна мова, авіаційний зв'язок. Для успішного засвоєння програми необхідні знання соціально-економічних дисциплін.

Очікувані результати навчання: у результаті вивчення навчальної дисципліни здобувач повинен

знати:

1. Основні поняття про міжнародне і національне право;
2. Правовий статус ІКАО ;
3. Міжнародні і національні нормативні положення по видачі свідчень віаційному персоналу ЦА.
4. Основні положення Повітряного кодексу України;
5. Правові аспекти наставляння по виробництву польотів у ЦА;
6. Правила при виконанні польотів;

уміти:

1. Виділяти основні права суб'єктів повітряного права і правила діяльності в ЦА;
2. Правильно застосовувати положення норм національного і міжнародного повітряного права в практичній діяльності;
3. Грамотно використовувати представлені права й обов'язки;

3. Програма навчальної дисципліни

Тема 1 Міжнародна організація ІКАО

Історична необхідність утворення ІКАО. Організаційна структура ІКАО. Цілі і задачі ІКАО. Функції ІКАО

Тема 2 Документи ІКАО

Чикагська Конвенція. Основні принципи Чикагської Конвенції. Додатки до Чикагської Конвенції . Документи серії PANS

Тема 3 Основи Міжнародного повітряного права

Термін "Повітряне право". Сфера дії Міжнародного повітряного права. Міжнародне публічне і приватне право. Національне право. Комерційне право і "свободи повітря". Основні принципи міжнародного повітряного права. Міжнародний політ. Види міжнародних польотів. Обов'язки держав при Ікористуванні свободою польотів над відкритим морем. Обов'язки держав, ПС яких виконують міжнародні польоти

Тема 4 Міжнародні правила польотів

Міжнародні правила польотів. Сфера дії. Повноваження та відповідальність КПС. Правила вертикального та горизонтального ешелонування. Повітряне судно. Класифікація ПС. Право позачерговості. Процедура обслуговування ПС які вилітають. Інтервали зльоту. Правила польотів по ППП. Правила польотів по ПВП. Процедура обслуговування ПС, які прилітають. Правила експлуатації прийомовідповідачів. Світлові сигнали. Візуальні сигнали. Наземні візуальні сигнали. Дії екіпажу при перехоплюванні ПС. Сигнали які використовують у випадку перехоплювання. Дії екіпажу при відмові радіозв'язку. Правила розходження на зустрічних і перетинаючихся курсах.

Тема 5 Обслуговування повітряного руху

Призначення і задачі служби ОНР. Види ОНР. Розподіл повітряного простору. Класифікація повітряного простору.

4. Структура навчальної дисципліни

4.1.1. Розподіл часу навчальної дисципліни за темами (денна форма навчання)

Номер та назва навчальної теми	Кількість годин відведених на вивчення навчальної дисципліни						Вид контролю
	Всього	з них:					
		Лекції	Семінарські заняття	Практичні заняття	Лабораторні заняття	Самостійна робота	
Тема 1. Міжнародна організація ІСАО	5	2	0	0	0	3	Лекційне заняття по темі 1, (2 год.)
Тема 2. Документи ІСАО	5	2	0	0	0	3	Лекційне заняття по темі 2, (2 год.)
Тема 3. Основи міжнародного повітряного права	5	2	0	0	0	3	Лекційне заняття по темі 3, (2 год.)
Тема 4. Міжнародні правила польотів	6	3	0	0	0	3	Лекційне заняття по темі 4, (3 год.)

1. Організація роботи об'єктів аеронавігаційного обслуговування та органів ОПП	
Перелік питань для самоконтролю :	
1. Об'єкти аеронавігаційного обслуговування Украероруху	
2. Диспетчерське обслуговування повітряного руху	
3. Польотно-інформаційне обслуговування повітряного руху	
4. Радіомовні передачі при оперативному польотно-інформаційному обслуговуванні	
5. Польотно-інформаційне обслуговування повітряного руху на аеродромах (AFIS)	
6. Аварійне обслуговування	
7. Перелік основних нормативно-правових актів щодо обслуговування повітряного руху	

5. Індивідуальні завдання

5.1.1. Теми рефератів

- 1 Конвенція про міжнародну цивільну авіацію (Чикаго, 1944 рік);
- 2 Статут міжнародної організації цивільної авіації (Чикаго, 1944 рік);
- 3 Угода про транзит міжнародними повітряними лініями, «про дві свободи повітря» (Чикаго, 1944 рік);
- 4 Про міжнародний повітряний транспорт, «про п'ять свобод повітря» (1944 рік);
- 5 Договір про відкрите небо 1992 року;
- 6 Конвенція для уніфікації деяких правил, що стосуються міжнародних повітряних перевезень (Варшава, 1929 рік і Гаазький протокол до цієї конвенції 1955 року);
- 7 Конвенція про відповідальність авіаперевізника на міжнародних лініях (Варшава, 1929 рік);
- 8 Конвенція про збитки, завдані іноземному повітряному судну і третім особам на поверхні (Рим, 1952 рік);
- 9 Додатковий протокол до конвенції 1952 року (Рим, 1978 рік);
- 10 Конвенція про злочини і деякі інші дії на борту повітряного судна (Токіо, 1963 рік);
- 11 Конвенція про боротьбу з незаконним захопленням повітряних суден (Гаага, 1970 рік).
- 12 Об'єкти аеронавігаційного обслуговування Украероруху
- 13 Диспетчерське обслуговування повітряного руху
- 14 Польотно-інформаційне обслуговування повітряного руху
- 15 Радіомовні передачі при оперативному польотно-інформаційному

обслуговуванні

16 Польотно-інформаційне обслуговування повітряного руху на аеродромах (AFIS)

17 Аварійне обслуговування

18 Перелік основних нормативно-правових актів щодо обслуговування повітряного руху

6. Методи навчання

З метою забезпечення кращого засвоєння курсантами поточного матеріалу передбачається під час проведення лекції максимально тісно пов'язувати цей матеріал з реальним життям, наповнювати його конкретним змістом, відображати в ньому приклади з реальних ситуацій.

Для збільшення інтересу курсантів до процесу навчання і підвищення їх уваги передбачається провести дискусії за певними темами. При аналізі найбільш гострих та проблематичних питань планується застосовувати метод “мозкового штурму”.

Окрім того, передбачається проведення проблемної лекції з використанням банку візуального супроводження, коли курсанти мають можливість розглянути ситуаційні вправи.

При проведенні занять за всіма темами передбачено організовувати бесіди по окремих питаннях теми, що розглядається на занятті, порівнювати теоретичний матеріал з реальними подіями, що відбуваються у цивільній авіації у світі та Україні, обговорювати найоптимальніші шляхи виходу із авіаційних подій за різних кліматичних умов, врахування людського фактору.

Під час самостійної роботи студенти готують реферати, наукові роботи за актуальними темами, також передбачається, що студенти після виконання їх готувлять доповідь для публічного обговорення в аудиторії та проведення дискусії або для участі у студентських наукових конференціях.

7. Перелік питань та завдань, що виносяться на підсумковий контроль (екзамен)

1. Історична необхідність утворення ІКАО.
2. Організаційна структура ІКАО.
3. Цілі і задачі ІКАО.
4. Функції ІКАО.
5. Чикагська Конвенція.
6. Основні принципи Чикагської Конвенції.
7. Додатки до Чикагської Конвенції.

8. Документи серії PANS
9. Термін "Повітряне право".
10. Сфера дії Міжнародного повітряного права.
11. Міжнародне публічне і приватне право.
12. Національне право.
13. Комерційне право і "свободи повітря".
14. Основні принципи міжнародного повітряного права.
15. Міжнародний політ.
16. Види міжнародних польотів.
17. Обов'язки держав при користуванні свободою польотів над відкритим морем.
18. Обов'язки держав, ПС яких виконують міжнародні польоти
19. Міжнародні правила польотів.
20. Сфера дії.
21. Повноваження та відповідальність КПС.
22. Правила вертикального та горизонтального ешелонування.
23. Повітряне судно.
24. Класифікація ПС.
25. Право позачерговості.
26. Процедура обслуговування ПС які вилітають.
27. Інтервали зльоту.
28. Правила польотів по ППП.
29. Правила польотів по ПВП.
30. Процедура обслуговування ПС, які прилітають.
31. Правила експлуатації прийомовідповідачів.
32. Світлові сигнали.
33. Візуальні сигнали.
34. Наземні візуальні сигнали.
35. Дії екіпажу при перехоплюванні ПС.
36. Сигнали які використовують у випадку перехоплювання.
37. Дії екіпажу при відмові радіозв'язку.
38. Правила розходження на зустрічних і перетинаючихся курсах.
39. Призначення і задачі служби ОПР.
40. Види ОПР.
41. Розподіл повітряного простору.
42. Класифікація повітряного простору.

8. Критерії та засоби оцінювання результатів навчання здобувачів

Контрольні заходи включають у себе поточний та підсумковий контроль.

Поточний контроль.

До форм поточного контролю належить оцінювання:

- рівня знань під час семінарських, практичних занять;
- якості виконання індивідуальної та самостійної роботи.

Поточний контроль здійснюється під час проведення семінарських, практичних занять і має за мету перевірку засвоєння знань, умінь і навичок курсантом з навчальної дисципліни.

У ході поточного контролю проводиться систематичний вимір приросту знань, їх корекція. Результати поточного контролю заносяться викладачем до журналів обліку роботи академічної групи за національною системою оцінювання («відмінно», «добре», «задовільно», «незадовільно»).

Оцінки за самостійну та індивідуальну роботи виставляються в журнали обліку роботи академічної групи окремою графою за національною системою оцінювання («відмінно», «добре», «задовільно», «незадовільно»). Результати цієї роботи враховуються під час виставлення підсумкових оцінок.

При розрахунку успішності здобувачів вищої освіти в Коледжу враховуються такі види робіт: навчальні заняття (семінарські, практичні, лабораторні тощо); самостійна та індивідуальна роботи (виконання домашніх завдань, ведення конспектів першоджерел та робочих зошитів, виконання розрахункових завдань, підготовка рефератів, наукових робіт, публікацій, розроблення спеціальних технічних пристроїв і приладів, моделей, комп'ютерних програм, виступи на наукових конференціях, семінарах та інше); контрольні роботи (виконання тестів, контрольних робіт у вигляді, передбаченому в робочій програмі навчальної дисципліни). Вони оцінюються за національною системою оцінювання («відмінно», «добре», «задовільно», «незадовільно»).

Результат навчальних занять за семестр розраховується як середньоарифметичне значення з усіх виставлених оцінок під час навчальних занять протягом семестру та виставляється викладачем в журналі обліку роботи академічної групи окремою графою.

Результат самостійної роботи за семестр розраховується як середньоарифметичне значення з усіх виставлених оцінок з самостійної роботи, отриманих протягом семестру та виставляється викладачем в журналі обліку роботи академічної групи окремою графою.

Студент, який отримав оцінку «незадовільно» за навчальні заняття або самостійну роботу, зобов'язаний перескласти її.

Загальна кількість балів (оцінка), отримана здобувачем за семестр перед підсумковим контролем, розраховується як середньоарифметичне значення з оцінок за навчальні заняття та самостійну роботу, та для переводу до 100-бальної системи помножується на коефіцієнт **10**.

$$\text{Загальна кількість балів (перед підсумковим контролем)} = \left(\left(\begin{array}{c} \text{Результат} \\ \text{навчальних занять} \\ \text{за семестр} \end{array} + \begin{array}{c} \text{Результат} \\ \text{самостійної} \\ \text{роботи за семестр} \end{array} \right) / 2 \right) * 10$$

Підсумковий контроль.

Підсумковий контроль проводиться з метою оцінки результатів навчання на певному ступені вищої освіти або на окремих його завершених етапах.

Для обліку результатів підсумкового контролю використовується поточно-накопичувальна інформація, яка реєструється в журналах обліку роботи академічної групи. Результати підсумкового контролю з дисциплін відображаються у відомостях обліку успішності, навчальних картках курсантів (студентів, слухачів), екзаменових книжках. **Присутність курсантів на проведенні підсумкового контролю (екзамену) обов'язкова.** Якщо студент не з'явився на підсумковий контроль (екзамен), то науково-педагогічний працівник ставить у відомість обліку успішності відмітку «не з'явився».

Підсумковий контроль (екзамен) оцінюється за національною шкалою. Для переводу результатів, набраних на підсумковому контролі (екзамену), з національної системи оцінювання в 100-бальну вводиться коефіцієнт **10**, таким чином максимальна кількість балів на підсумковому контролі (екзамену), які використовуються при розрахунку успішності студентів, становить - **50**

Підсумкові бали з навчальної дисципліни визначаються як сума балів, отриманих здобувачем протягом семестру та балів, набраних на підсумковому контролі (екзамену).

$$\begin{array}{l} \text{Підсумкові бали} \\ \text{навчальної дисципліни} \end{array} = \begin{array}{l} \text{Загальна кількість балів (перед} \\ \text{підсумковим контролем)} \end{array} + \begin{array}{l} \text{Кількість балів за} \\ \text{підсумковим контролем} \end{array}$$

Курсант, який під час складання підсумкового контролю отримав оцінку «незадовільно», складає підсумковий контроль (екзамен) повторно. Повторне складання підсумкового контролю (екзамену) допускається не більше двох разів з кожної навчальної дисципліни, у тому числі один раз – викладачеві, а другий – комісії, що створюється на відділенні авіаційного транспорту, електроенергетики і управління Коледжу. Незадовільні оцінки виставляються тільки в відомостях обліку успішності. Курсантам, які отримали не більше як дві незадовільні оцінки (нижче ніж 60 балів) з навчальної дисципліни, можуть бути встановлені різні строки ліквідації академічної заборгованості, але не пізніше як за день до фактичного початку навчальних занять у наступному семестрі. Курсанти, які не ліквідували академічну заборгованість у встановлений термін, відраховуються з Коледжу. Особи, які одержали більше двох незадовільних оцінок (нижче ніж 60 балів) за підсумковими результатами вивчення навчальних дисциплін з урахуванням підсумкового контролю, відраховуються з Коледжу.

Вимоги до курсантів щодо засвоєння змісту навчальної дисципліни:

Робота під час навчальних занять	Самостійна та індивідуальна робота	Підсумковий контроль
Отримати не менше 4 позитивних оцінок	Підготувати реферат, підготувати конспект за темою самостійної роботи.	Отримати за підсумковий контроль не менше 30

		балів
--	--	-------

9. Шкала оцінювання: національна та ECTS

Оцінка в балах	Оцінка за національною шкалою	Оцінка за шкалою ECTS	
		Оцінка	Пояснення
90 – 100	Відмінно (“зараховано”)	A	„Відмінно” – теоретичний зміст курсу освоєний цілком , необхідні практичні навички роботи з освоєним матеріалом сформовані, всі навчальні завдання, які передбачені програмою навчання, виконані в повному обсязі, відмінна робота без помилок або з однією незначною помилкою.
82 – 89	Добре (“зараховано”)	B	„Дуже добре” – теоретичний зміст курсу освоєний цілком , необхідні практичні навички роботи з освоєним матеріалом в основному сформовані, всі навчальні завдання, які передбачені програмою навчання, виконані , якість виконання більшості з них оцінено числом балів, близьким до максимального , робота з двома-трьома незначними помилками.
75 – 81		C	„Добре” – теоретичний зміст курсу освоєний цілком , практичні навички роботи з освоєним матеріалом в основному сформовані, всі навчальні завдання, які передбачені програмою навчання, виконані , якість виконання жодного з них не оцінено мінімальним числом балів, деякі види завдань виконані з помилками , робота з декількома незначними помилками або з однією–двома значними помилками.
68 – 74	Задовільно (“зараховано”)	D	„Задовільно” – теоретичний зміст курсу освоєний неповністю , але прогалини не носять істотного характеру, необхідні практичні навички роботи з освоєним матеріалом в основному сформовані, більшість передбачених програмою навчання навчальних завдань виконано , деякі з виконаних завдань містять помилки , робота з трьома значними помилками.
60 – 67		E	„Достатньо” – теоретичний зміст курсу освоєний частково , деякі практичні навички роботи не сформовані , частина передбачених програмою навчання навчальних завдань не виконана , або якість виконання деяких з них оцінено числом балів, близьким до мінімального , робота, що задовольняє мінімуму критеріїв оцінки.
35–59	Незадовільно („не зараховано”)	FX	„Умовно незадовільно” – теоретичний зміст курсу освоєний частково , необхідні практичні навички роботи не сформовані , більшість передбачених програм навчання, навчальних завдань не виконано , або якість їхнього виконання оцінено числом балів, близьким до мінімального ; при додатковій самостійній роботі над матеріалом курсу можливе підвищення якості виконання навчальних завдань (з можливістю повторного складання), робота, що потребує доробки
1–34		F	„Безумовно незадовільно” – теоретичний зміст курсу не освоєно , необхідні практичні навички роботи не сформовані , всі виконані навчальні завдання містять грубі помилки , додаткова самостійна робота над матеріалом курсу не приведе до значимого підвищення якості виконання навчальних завдань, робота, що потребує повної переробки

10. Рекомендована література (основна, допоміжна), інформаційні ресурси в Інтернеті

Основна література:

1. Загальні правила польотів у повітряному просторі України від.06.02.2017 №66/73
2. Постанова Верховної Ради. Повітряний кодекс України. Керівний. Київ, 2014.
3. Положення про систему управління БП на авіаційному транспорті. Наказ № 895. Київ, Державіаслужба, 2006.
4. А.П.Мовчан. Міжнародне повітряне право. Наука, 1980
5. В.Н.Дежкін. Основні проблеми сучасного повітряного права. М., "В.Т.", 1988
6. В.Д.Бордунов. Правове регулювання міжнародних польотів цивільних ПС.
7. Повітряне право України: навчальний посібник/ за заг.ред. д-ра ю.н. В.В. Костицького. – Дрогобич: Коло, 2011.- 552 с.
8. Ю. С. Скороход. Міжнародна організація цивільної авіації // Українська дипломатична енциклопедія: У 2-х т./Редкол.:Л. В. Губерський (голова) та ін. — К.:Знання України, 2004 — Т.2 — 812с. ISBN 966-316-045-4

Додаткова література:

9. Керівництво з розслідуванням АП та інцидентів. Дос 9756-А №965. Монреаль, 2000.
10. Правила розслідування АП з цивільними ПС в Україні. Київ, Державіаслужба, 2005.
11. Керівництво з запобіганням АП. Дос 9433-А №923. Монреаль, ІКАО, 1987.
12. КЛЕ Мі-8МТВ. МГА, 1996
13. Я.М. Балаховський. Словар міжнародного повітряного права. Наука, 1988
14. Виробництво польотів ПС ДОС 8168. Правила. ІКАО, 1993
15. Правила польотів та ОВД ДОС 4444. Правила., ІКАО, 1993
16. Опришко В. Ф. Міжнародне економічне право: підручн. / В. Ф. Опришко. — 2-ге вид., перер. і допов. — К. : КНЕУ, 2003. — 311 с.

17. Безлюдько І. О. Договір перевезення вантажу повітряним транспортом за цивільним правом України : автореф. дис. на здобуття наук. ступеня канд. юрид. наук: спец. 12.00.03 « Цивільне право і цивільний процес; сімейне право; міжнародне приватне право» / І. О. Безлюдько. – К., 2005. – 20 с.

18. Черкес М.Ю. Міжнародне право: Підручник, [Текст] Київ, 2000.-275с.

19. Герасимов Р.О. Природа і статус регламентів Міжнародної організації цивільної авіації ІКАО у міжнародному праві [Текст] // Науковий вісник Чернівецького уні-верситету: Збірник наукових праць. Серія: правознавство. Випуск 348 (2006) – Чернівці: Рута. - 2006. Ї С. 59-64.

Інформаційні ресурси в Інтернеті:

20. Режим доступу: <http://aerolan.com.ua/publ/35-1-0-55>

21. Режим доступу: http://search.ligazakon.ua/l_doc2

22. Режим доступу: <http://uk.wikipedia.org/>

23. Режим доступу: http://uksatse.ua/doc/ans_list_10_2018_uk.pdf